

KLEBELSBERG KUNO

Falusi népiskoláink kiépítése

Nemzeti Újság, 7. évf. (1925) június 25.

Klebelsberg Kunó kultúrpolitikája két fő területének a népművelést és a magas kultúra fejlesztését tartotta. E téren is maradandót alkotott: Szegeden, Pécsen és Debrecenben egyetemeket építtetett, létrehozta a Testnevelési Főiskolát, több ezer népkönyvtárat alapított, stabilizálta a közgyűjtemények helyzetét, biztosította a Magyar Tudományos Akadémia függetlenségét. Amellett, hogy számos más alkotással is gazdagította a magyar kultúrát, legfőbb eredményének az iskolarendszer terén végzett fejlesztéseit tartják. Egységes koncepcióba foglalta a magyar közoktatás rendszerét, 1925-től külföldi forrásokból aktívan fejlesztette a magyar népiskolák hálózatát, rövid idő alatt több ezer tanyasi tantermet építtetett. Küzdött az analfabetizmus felszámolásáért, az 1930-as évekre a 6 éven felüli felnőtt lakosság 90%-a írt és olvasott Magyarországon.

A maradék Magyarország 8 millió lakosa közül kerekén 1 millió a 6 éven felüli korban levő analfabéta. Mit jelent ez? Azt, hogy a több mint 50 évvel ezelőtt törvénybe iktatott általános tankötelezettség a való életben csak hiányosan érvényesült. Rendkívül szomorú és egyúttal fontos ez a tény s így a magyar nemzet méltán elvárhatja, hogy felvilágosítást nyerjen a felől, mi a tagadhatatlan bajnak az oka, és hogy az a férfiú, aki a magyar művelődésért most felelős, mit szándékozik tenni a baj orvoslására. Meglehetősen általánosan el van terjedve az a hit, hogy a szülők számottevő része csak kelleetlenül tett eleget annak a kötelességének, hogy a gyermekét iskolába küldje s így voltaképpen a szülők értelmetlensége és lazasága az oka, hogy számos gyermek nem tanult meg írni és olvasni. Az igaz, hogy a háború előtt a szegényebb szülők 11 és 12 éves nagyobb gyermekeiket helyenként nem szívesen küldték iskolába, mert ebben a korban a gyermek már segíthet a mezei, a műhelyi és a házi munkában s így az önzőbb szülők nem szívesen mondtak le a gyermekről, mint segéderőről. De ez inkább csak a népiskolák V. és VI. osztályának elnéptelenedését okozta s a népiskola alsóbb osztályait nem érintette, pedig a gyermek az írást, az olvasást és a számolás elemeit éppen az alsóbb osztályokban sajátítja el. A háború óta a helyzet e részben is megváltozott, mert a világháború során a nemzet nagy tömegei is meggyőződést szereztek arról, hogy az ismereteknek bizonyos mennyisége nélkül az életben boldogulni nem lehet. Máshol kell tehát a baj forrását keresni. Az általános tankötelezettség pusztán elvi követelmény marad mindaddig, amíg iskolák állításával módot nem nyújtunk mindenkinek arra, hogy tankötelességét leróhassa. És itt van a bökkenő. Iskolahálózatunk ma még

oly hiányos, hogy számos szülő részére fizikai lehetetlenség, hogy gyermekét iskolába küldje. Ennek két oka van, az egyik korábbi népoktatási politikánk, a másik a magyar nemzet sajátos települési hajlama.

Nagy-Magyarország nemzetiségi állam volt, lakosságának majdnem a fele idegen ajkú honpolgárokból állott. Ezeknek magyarosítása nem volt a magyar hivatalos kultúrpolitika célja, de az a törekvés igenis teljesen jogosnak látszott, hogy nem magyar ajkú honfitársainknak alkalom adassék az állam nyelvének elsajátítására. Így nemzetiségi vidéken az állami iskolák egész hálózata épült fel, a színmagyar nyelvterületet ellenben meglehetősen elhanyagolták. A trianoni béke következtében a nemzetiségi vidékekkel állami iskoláink nagy részét is elveszítettük, s most itt állunk a népiskolai tekintetben elhanyagolt szintiszta magyar területekkel. De nagy nehézséget okoz népiskolaügyünk kellő megszervezésének az is, hogy minálunk aránylag kevés a 3, 4, 5, 6000 lelket számláló, népes, gazdaságilag teherbíró község, amely képes lenne elemi iskoláját jól benépesíteni és fenntartani. A Nagy-Magyar-Alföld népessége tanyákon szétszórtan él, a dunántúli latifundiumok majorjaiban is decentralizáltan lakik a gazdasági cselédség. Ezen kívül sok a törpe község, ahol a népesség faluban tömörül ugyan össze, de oly csekély számmal, hogy a tanító munkaerejét nem lehet teljesen kihasználni s a csekély anyagi erővel bíró kis népesség nem is képes iskoláját fenntartani. A magyar nemzet sajátos települési viszonyaiból folyó nehézségekkel való megküzdés a magyar népiskolai politika legfontosabb, de egyúttal legnehezebb feladata. Ezt a célt szolgálja népiskolai törvényjavaslatom, melynek az a hivatása, hogy a magyar iskolahálózat teljes kiépítését biztosítsa. Miniszterségem lefolyt három éve alatt is dolgoztunk és színmagyar vidékeken 1200-nál több új tanítói állást szerveztünk oly helyeken, hol iskolahelyiség rendelkezésre állott. De most már új építkezések nélkül tovább menni nem tudtunk volna. Új lendületet ad munkánknak most az a 2 millió aranykorona, amely a kultusztárca 1925/26. évi költségvetésében elemi iskolák építésére be van állítva. Igaz ugyan, hogy ez a 2 millió a mutatkozó óriási szükséglettel szemben elégtelen lenne. Bírom azonban a pénzügyminiszter úr ígéretét, hogy az összeg az évek hosszú során át benn fog maradni a közoktatási budgetben s így szerencsésen megint elérkeztünk egy oly időszakhoz, midőn az állam ismét képessé vált a magyar népoktatás ügyének fejlesztésére. Mindent természetesen nem szabad az államtól várni, a helyi érdekeltségeknek is meg kell tenniük a magukét. Ezekre fog hárulni a telek megszerzése, továbbá ígás- és kézi napszám kiállítása. Az épületek egészségesek, világosak, de igen egyszerűek lesznek. Egyáltalában nem ragaszkodom az állami iskolai típushoz. Ott, ahol kellő helyi áldozatkészség nyilvánul meg, készséggel támogatom történeti egyházainkat új felekezeti iskolák létesítésében. A Nagy-Magyar-Alföldön kifejlesztjük a tanyai iskolák típusát s ez az intézmény a tehetséges magyar fajt még inkább képessé fogja tenni világtörténelmi hivatásának teljesítésére.